

Potravinářské technologie a spotřebitel potravin

Potraviny konzumuje veškeré obyvatelstvo a spotřebitelé se vesměs zajímají o tato hlediska: 1. cena; 2. sensorická (smyslová) hodnota; 3. funkční vlastnosti; 4. výživová hodnota. V Evropě se jeví jako nejdůležitější cena (v bohatém Německu i v chudém Česku), protože tu každý občan nejlépe vnímá. Konkurence mezinárodních řetězců prodejců potravin se postarala o to, že se cena snížila až na hladinu, která je se skřípěním zubů ještě ušlechtilá pro potravinářský a zemědělský průmysl. Řešením bylo využití co nejlevnějších surovin a zlepšení vlastností získaných výrobků různými povolenými přísadami, dodanými chemickým průmyslem.

Dalším důležitým faktorem je sensorická jakost (tj. jakost postřehnutelná lidskými smysly), protože tu také pozná každý spotřebitel a je schopen částečně ovlivnit zákazníka (tím, je většinou hlava rodiny, tj. manželka a matka spotřebitelů). Muž je sice ochoten za lepší pivo nebo klobásky zaplatit více peněz, ale hlava rodiny mu to většinou nedovolí. Podobně je to i s dětmi. Různá ochucovadla zvýší chuť na ušlechtilou úroveň.

Třetím faktorem jsou funkční vlastnosti. Typickým příkladem jsou nedobytné konzervy, i když se dnes díky konkurenci situace silně zlepšila. I obaly jiných potravinových výrobků jsou dnes již mnohem lepší než dříve, díky neviditelné ruce trhu. Díky antioxidantům a konzervačním přísadám se podstatně zlepšila skladovatelnost výrobků.

Spotřebitele by ovšem měla nejvíce zajímat výživová hodnota, což je ovšem právě ta vlastnost, kterou není schopen sám poznat a musí jen věřit, že výrobek je vynikající, pokud to výrobce oznamuje. V tom směru měl výraznou roli stát, který již před 2. světovou válkou doporučil některá opatření. Tehdy se potravinové produkty vyráběly blízko bydliště spotřebitele, takže jodidace soli byla významná v oblastech chudých na jod, jako byly jižní Čechy nebo Českomoravská vrchovina. Dnes už ani nevíme, odkud potraviny pocházejí, zda ze sousední vesnice nebo z Kanady, takže toto hledisko se stalo méně významným.

Běžný občan naší republiky je podrobně informován,

že jí příliš mnoho, takže tloustne. Růst obezity je patrný ve všech civilizovaných zemích. Příčinou je vrozená záliba v tučných a sladkých pokrmech, bohatých na energii. Potravinářský průmysl proto pohotově začal vyvíjet potraviny a nápoje s nižším obsahem cukru a tuku, které jsou hlavním zdrojem energie. Tyto výrobky (zvané „light“) jsou určeny hlavně pro spotřebitele slabší vůle a mdlejší inteligence, kteří nejsou schopni si naplánovat stravu s nízkým obsahem energie a skutečně ji dodržet. Sladkost se dodá náhradním sladidlem s minimálním obsahem energie (neškodným!) a viskozita se místo tuku dodá modifikovaným škrobem a jinými zahušťovadly. Tím se také zjistilo, že existuje smysl tukový, takže člověk přece jen takový výrobek pozná od skutečného tuku. Náhrada tuku není proto tak snadná a musí se řešit např. nevyužitelnými lipidy.

Osvícené a majetnější vrstvy obyvatelstva si stále více žádají potraviny a nápoje o vyšší výživové hodnotě, i když v 90 % případů se zdráhají za tuto službu připlatit. Přesto ziskuchtivý potravinářský průmysl nabízí vylepšené produkty, např. obohacené vitaminy (hlavně kyselinou askorbovou) nebo minerálními látkami (nikoli minerály!). Novodobými příklady jsou chléb obohacený kyselinou listovou, vepřové sádlo bez cholesterolu nebo vaječné žloutky bez cholesterolu. Naopak pozitivně na snížení hladiny cholesterolu působí emulgované tuky (margariny) se zvýšeným obsahem rostlinných sterolů. Poměrně rychle se potravinářský průmysl vyrovnal s nutností snížit obsah trans-nenasycených mastných kyselin v tukových výrobcích. Pohotově bylo zavedeno nekarcinogenní pivo nebo nekarcinogenní uzené výrobky (na rozdíl od výrobků chalupářů). Obecně je možno říci, že potravinářský průmysl je schopen vyrobit tak dokonale výživný a zdravotně nezávadný výrobek, jaký je spotřebitel schopen zaplatit. Pokud není ochoten, může zde pomoci státní dotace.

Nesprávná výživa je považována v nynější době za významný zdroj poruch zdraví (tzv. civilizační choroby), ale přesto musíme přiznat, že nikdy v historii lidstva nebyli lidé tak zdraví a dlouhověcí jako dnes.

Jan Pokorný